

MOŽNOST KORUPCIJE PRI JAVNIH NAROČILIH ŠOLSkih DELOVNIH ZVEZKOV / Dr. Andreja Sinjur, prof.

razrednega pouka / OŠ Dušana Bordona Semedela Koper

Prispevek se ukvarja s korupcijo v edukacijskem kontekstu, ki jo Hallak in Poisson definirata kot favoriziranje določenih dobaviteljev v zameno za 'tajno' plačilo v denarju ali v stvari. Z vidika različnih definicij in najbolj pogostih oblik korupcije se bomo v prispevku posvetili predvsem korupciji kot ponujanju, dajanju, sprejemanju ali zahtevanju vsakršne koristi, ki bi vplivala na odločitve javnega uslužbenca pri sklepanju pogodb in postopku javnih naročil ter favoriziranju. Prispevek predstavlja javna naročila male vrednosti, kjer imajo naročniki pri oddaji naročil malih vrednosti praktično največ možnosti, da glede na veljavno zakonodajo izberejo tistega ponudnika, ki ga želijo izbrati. Na podlagi študije primera bomo predstavili možnost korupcije v procesu in postopku preskrbe šolskih delovnih zvezkov ter poiskali nekatere možne rešitve, ki bi pripomogle k izboljšanju stanja.

1. Uvod

Mednarodne organizacije, ki se ukvarjajo s korupcijo, jo definirajo na različne načine. Svet Evrope jo definira kot podkupovanje ali takšno obnašanje v razmerjih do oseb, ki so jim zaupana pooblastila, bodisi v javnem ali zasebnem sektorju, ki predstavlja kršitev njihovih obveznosti, izhajajočih iz statusa javnega uslužbenca, osebe zaposlene v zasebnem sektorju, neodvisnega zastopnika ali podobno, in ima za cilj obdržati kakršnekoli nezakonite prednosti zase ali za tretje osebe (Corruption and Economic Development 1998). OECD (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj) opredeljuje korupcijo kot dajanje ali obljubljanje nagrad, daril ali drugih koristi javnim uslužbencem in s tem vplivanje na njihove odločitve (Hallak in Poisson 2002, 104–105). TI (Transparency International) pravi, da je korupcija zloraba uradnega položaja, s katerim javni uslužbenci nepravilno in nezakonito pridobivajo koristi (prav tam). Svetovna banka jo pojmuje kot ponujanje, dajanje, sprejemanje ali zahtevanje vsakršne koristi, ki bi vplivala na odločitve javnega uslužbenca pri sklepanju pogodb in postopku javnih naročil (prav tam). OZN definira korupcijo kot zlorabo moči za pridobitev zasebne koristi, ki vključuje tako javni kot zasebni sektor (The Global Programme against Corruption 2004, 13). Urad vlade RS pa jo definira kot vsako kršitev dolžnostnega ravnanja zaradi posredno ali neposredno obljubljenе, ponujene, dane, sprejete, zahtevane ali pričakovane koristi, zase ali za koga drugega. Tudi slovenska pravna zakonodaja se loteva korupcije z različnih plati. Kazenski

zakonik Republike Slovenije (KZ) in drugi kazenskopравни predpisi ne poznajo ene same definicije korupcije, ki bi zajemala vsa korupcijska kazniva dejanja. Med korupcijska (podkupovalna) kazniva dejanja uvrščajo: kršitev proste odločitve volivcev (162. člen KZ), sprejemanje podkupnine pri volitvah (168. člen KZ), neupravičeno sprejemanje daril (247. člen KZ), neupravičeno dajanje daril (248. člen KZ), jemanje podkupnine (267. člen KZ), dajanje podkupnine (268. člen KZ), nezakonito posredovanje (269. člen KZ) (Stroligo 1998, 949).

Če povzamemo različne definicije, lahko rečemo, da je korupcija na splošno največkrat pojmovana kot zloraba javnega položaja za pridobitev zasebne koristi. Z vidika edukacijskega konteksta pa Hallak in Poisson definirata korupcijo tudi kot favoriziranje določenih dobaviteljev v zameno za 'tajno' plačilo v denarju ali v stvari (Hallak in Poisson 2006, 190).

Najbolj pogoste oblike korupcije so podkupovanje, poneverba, kraja, goljufija, izsiljevanje, zloraba diskrecije, nepotizem in favoriziranje. Ene izmed najbolj pogostih oblik korupcije znotraj področja vzgoje in izobraževanja pa predstavljajo prav podkupovanje, nepotizem in favoriziranje. Podkupovanje namreč pomeni dati, podariti nekaj v zameno za izvedbo dejavnosti ali odločitve. Lahko je spodbujena s strani tiste osebe, ki išče ali prosi oziroma predlaga podkupnino, ali s strani tistega, ki ponuja. Kot podkupnino se lahko razume tako denar kot tudi druge dragocenosti. Podkupnina

je lahko plačana neposredno ali posredno osebi, ki je podkupljena, ali pa tretji vpleteni stranki, npr. prijatelju. Podkupnina je lahko plačana individualno, ob izpeljavi ustrezne storitve, sproti ali pa kot ponavljajoče se plačilo in ne nazadnje, kot kontinuiran odnos v zameno za ponavljajoče se usluge. Specifične oblike podkupovanja so: vplivanje, ponujanje oziroma sprejemanje neprimernih daril; podkupovanje da se izognemo plačevanju taks in drugih pristojbin; podkupovanje v podporo poneverb; podkupovanje, da se izognemo zakonski odgovornosti; podkupovanje v zameno za neloyalno konkurenco; podkupovanje zasebnega sektorja; podkupovanje za pridobitev zaupnih podatkov.

Nepotizem in favoriziranje vsebujeta tudi zlorabo diskrecije. Ne temeljita na interesu posameznikov, temveč na interesih nekoga v zvezi s to osebo; ta pa je lahko del družine, prijatelj, član enake politične stranke, verske ali kakšne druge zveze. V primeru, da posameznik podkupi npr. ravnatelja, da ga zaposli, je ta deloval iz osebnih interesov. Če ravnatelj zaposli sorodnika, in s tem dela v dobro družinskih vezi, rečemo temu dejanju nepotizem. Nasprotno je lahko favoriziranje ali diskriminacija zasnovana na številnih karakteristikah (npr. političnih, gospodarskih, socialnih, kulturnih, zgodovinskih, psiholoških pravnih ali drugih razmer ter okoliščin).

V nadaljevanju bomo predstavili javna naročila male vrednosti, kjer imajo naročniki pri oddaji naročil malih vrednosti praktično največ možnosti, da

glede na veljavno zakonodajo izberejo tistega ponudnika, ki ga želijo izbrati. Ker naročniki v teh postopkih sami določijo pravila igre, je možnost subjektivnega ravnanja lahko v največji meri prisotna. Naročniki poziv za oddajo ponudbe pošljejo vnaprej določenim ponudnikom, kjer se dopušča možnost, da je izbor izvajalca opravljen še pred pozivom (Kodela 2000, 73). Izhajali bomo iz predpostavke, da korupcija na področju javnih naročil male vrednosti v Sloveniji predstavlja problem. Sistemске rešitve sicer obstajajo, vsekakor pa še niso dorečene in bi se na tem področju dalo še veliko storiti. Na podlagi študije primera se bomo osredotočili na področja, ki pomembno vplivajo na delovanje šole in znotraj katerih se pri študiji primera pokažejo možnosti za koruptivno delovanje vodstva šole. To so delo sveta šole, sveta staršev in poraba finančnih sredstev.

Najprej bomo opredelili javna naročila pod vrednostnim pragom, ki ga določa državna zakonodaja in se imenujejo naročila male vrednosti, nato bomo na kratko predstavili postopek za oddajo javnih naročil in dodali zakonsko podlago za javna naročila, ki (ne)določa in (ne)omejuje možnosti za nastanek korupcije pri javnih naročilih male vrednosti. Obravnavali bomo možnosti za korupcijo v procesu in postopku nabave šolskih delovnih zvezkov.

2. Javna naročila male vrednosti

Kot zanimivost naj najprej povemo, da je bil prvi predpis, ki je urejal področje javnega naročanja na ozemlju današnje Slovenije, cesarska uredba o gradnji južne železnice Dunaj-Trst. Razlog za uvedbo tega predpisa je bila oddaja poslov le izbranim izvajalcem z Dunaja, kar pa je naletelo na določen odpor s strani lokalnih izvajalcev gradbenih del. Prvi zakon na tem področju pa je bil sprejet leta 1908 s podpisom cesarja Franca Jožefa (Primec 2000, 8). Černigoj (2001, 23–30) pravi, da je javno naročanje v Sloveniji relativno nov pojem. Je del nove družbene ureditve, ki jo je vzpostavila Ustava RS leta 1991. Področje javnih naročil se je z zakoni in podzakonskimi predpisi razvijalo od leta 1992 dalje po pravilih

in sledeč ciljem, ki veljajo za tržno ekonomijo (enake možnosti ponudnikov, transparentna poraba javnih sredstev, preprečevanje omejevanja konkurence, gospodarnost in učinkovitost).

Javna naročila malih vrednosti so tista naročila, katerih vrednost je pod določenim pragom. Pri teh naročilih zakon odstopa od načela javnosti in popolnega zagotavljanja vseh institutov javnega naročanja. Odstopanje je utemeljeno iz ekonomskih razlogov, saj pri nakupih blaga, storitev in gradenj nižje vrednosti bremena javnega razpisa in postopka, ki sledi javnemu razpisu, niso sorazmerna s prednostmi, ki jih sicer zakon zagotavlja (Kranjc 2004b, 423). Zakonodaja javnih naročil opredeljuje dva vrednostna pragova, ki sta vezana na izvedbo posameznih postopkov in objavo raznih obvestil o naročilu. Nacionalni vrednostni prag predstavljajo mejne vrednosti, od katerih dalje je potrebna objava obvestil na Portalu javnih naročil, evropski vrednostni prag pa predstavljajo mejne vrednosti, od katerih dalje je potrebno obvestila objaviti na Portalu javnih naročil in v Uradnem listu Evropske unije (Tenders Electronic Daily – TED). Pod nacionalnim vrednostnim pragom naročil ni potrebno objavljati (Statistično poročilo o oddaji javnih naročil v letu 2007).

Mejna vrednost, do katere ni potrebno objaviti naročila na Portalu javnih naročil in/ali v Uradnem listu Evropske unije, mora biti nižja od 40.000 evrov, kadar so predmet naročila blago in storitve in nižja od 80.000 evrov, kadar so predmet naročila gradnje. Tu so upošteevane mejne vrednosti, ki so veljale v letu 2007, tj. pred uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o javnem naročanju in Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o javnem naročanju na vodnem, energetskem, transportnem področju in področju poštnih storitev (Statistično poročilo o oddaji javnih naročil v letu 2007).

Javna naročila male vrednosti v Sloveniji predstavljajo večji del javnega naročanja. V letu 2015 so naročniki

oddali 1.027.264 posameznih naročil na podlagi sklenjenih okvirnih sporazumov. Njihova vrednost je bila 421.831.971 evrov. Tako kot v preteklih letih je tudi v letu 2015 razviden trend povečevanja števila tovrstnih naročil. V letu 2015 se je povečala tudi vrednost. V letu 2015 se je skupna vrednost posameznih naročil v primerjavi z letom 2014 povečala, zmanjšala pa se je povprečna vrednost posameznega naročila, in sicer s 441,07 v letu 2014 na 410,64 v letu 2015 (Statistično poročilo o oddaji javnih naročil v letu 2015).

Ob upoštevanju načela gospodarnosti se predmet javnega naročila lahko oblikuje v smiselne celote, tako da jih je mogoče oddajati ločeno. To lahko naročniki storijo v primeru, če bodo s tem vzpodbudili konkurenco in tudi manjšim ponudnikom omogočili poslovanje z njimi. Prepovedano je oblikovanje naročil v vrednostno preizke ali previsoke sklope z namenom, da se naročnik izogne predpisanim postopkom in na ta način privilegira določene ponudnike. Znani so primeri, ko je naročnik za oddajo istovrstnega blaga oblikoval sklope, tako da je bila vrednost posameznega sklopa pod vrednostnim pragom, kar pomeni oddajo naročil z značilnostmi male vrednosti.

2. 1. Postopek za oddajo javnih naročil male vrednosti

Postopek oddaje naročila male vrednosti je postopek oddaje javnega naročila, katerega ocenjena vrednost je nižja od vrednosti, določene v zakonu o izvrševanju proračuna Republike Slovenije. V skladu s 125. členom ZJN-1-UPB1 naročnik določi način oddaje javnega naročila male vrednosti s svojim notranjim aktom, upoštevajoč temeljna načela ZJN-1-UPB1, ki so načelo ekonomičnosti porabe javnih sredstev, načelo transparentnosti postopka oddaje naročila, načelo enakopravnosti ponudnikov in načelo konkurence. Temeljna načela uravnavajo celotni sistem javnega naročanja v Sloveniji. Naročnik mora na podlagi javnega razpisa pridobiti čim več konkurenčnih ponudnikov in s tem čim nižjo ceno. Načelo enakopravnosti ponudnikov zavezuje naročnika, da nobenemu od

ponudnikov ne sporoči ničesar, kar ni sporočil tudi drugim ponudnikom, tako potencialnim že v fazi priprave razpisne dokumentacije kot med samim postopkom (Primec 2000, 20). Načelo, ki je zelo pomembno za preprečevanje korupcije, je tudi načelo poštene konkurence, ki prepoveduje kartelne sporazume, zlorabo prevladujočega položaja na trgu, nelojalno konkurenco, nedovoljeno špekulacijo in podobno.

V notranjem aktu naročnik določi ocenjeno vrednost javnega naročila, nad katero mora naročnik voditi dokumentacijo o oddaji javnega naročila; način izvedbe naročila; način dokazovanja izpolnjevanja pogojev; način obveščanja ponudnikov o izidu oddanega naročila ter način zbiranja in dokumentiranja ponudb (Uredba o skupnih osnovah za pripravo notranjega akta za oddajo javnih naročil male vrednosti). Čeprav zakon naročnikom pri oddaji javnih naročil male vrednosti pušča precej odprte roke, je vlada izdala Uredbo o skupnih osnovah za pripravo notranjega akta za oddajo javnih naročil male vrednosti (Uradni list RS, št. 84/04), kjer so postopki natančneje definirani. Postopki oddaje so na podlagi ocenjene vrednosti posameznega javnega naročila razdeljeni na tri dele, in sicer naročniku ni potrebno voditi postopka in hraniti dokumentacije, če je ocenjena vrednost javnega naročila nižja od 2 odstotkov vrednosti, določene v Zakonu o izvrševanju proračuna. Gre torej za vrednost nižjo od 40.000 evrov za naročila blaga in storitev ter nižjo od 80.000 evrov za gradnje. Pri drugem in tretjem delu je treba voditi postopek, in sicer po enostavnem postopku brez zbiranja ponudb do vrednosti največ 10 odstotkov od vrednosti, ki velja za naročila male vrednosti in po postopku zbiranja ponudb. Nad ocenjeno vrednostjo za blago in storitve oziroma za gradnje pa mora naročnik ponudnike pisno povabiti k oddaji ponudb, pri čemer se običajno povabi vsaj tri ali več ponudnikov, javno naročilo pa se praviloma odda s sklenitvijo pogodbe (Bohnc idr. 2005, 141–146). Ker naročniki v teh postopkih z notranjim pravilnikom sami določijo postopke, je možnost subjektivnega

ravnanja lahko v največji meri prisotna in možnost koruptivnega ravnanja največja. Naročniki v tem primeru poziv za oddajo ponudbe pošljejo vnaprej določenim ponudnikom, kjer se dopušča možnost, da je izbor izvajalca opravljen še pred pozivom.

Področje nabave oziroma naročil je vsekakor eno od področij v javnem sektorju, kjer se zaradi razpolaganja s proračunskimi sredstvi lahko pojavijo ravnanja, ki imajo znake korupcije. Praktično v vseh fazah izvedbe naročil, od zahtevka za izvedbo naročila, pa vse do njegove dejanske realizacije, obstaja možnost, da osebe, ki so zadolžene za izvedbo naročil, ravnaajo v nasprotju z veljavno zakonodajo (Kodela 2002, 71).

2. 2. Zakonska podlaga za javna naročila male vrednosti

Bistvena za oddajo javnega naročila male vrednosti je opustitev obveznosti objave javnega razpisa, torej opustitev vseh objav, vključno z objavo obvestila o oddaji javnega naročila. ZJN-1-UPB1 v 124. členu določa, da se za oddajo naročil male vrednosti ne uporabljajo določbe tega zakona o objavah na enotnem informacijskem portalu Ministrstva za finance. Gre za portal elektronskih objav javnih naročil, ki ga pripravljata Ministrstvo za finance in Ministrstvo za javno upravo (prej Center Vlade RS za informatiko) in ki bi uvedel brezplačno razviden zunanji znak znižanja formalnosti postopka. Obveznosti sporočanja podatkov pa naročniki vendarle niso povsem razbremenjeni. Še vedno je v okviru statističnih sporočil, ki jih morajo naročniki vsako leto do 30. aprila posredovati Ministrstvu za finance, potrebno v poročilo posebej vključiti tudi vsa naročila malih vrednosti (Bohnc idr. 2005, 141). Opustitev obveznosti objave javnega razpisa lahko zaradi pomanjkanja nadzora privede do možnosti koruptivnih ravnanj, zato je kakovostna priprava notranjega akta za oddajo javnih naročil male vrednosti še posebej pomembna.

Z vidika priprave vsebine notranjega akta predstavlja mnogo več prostora

prosta presoja naročnikov, da določijo način oddaje naročil male vrednosti, pri čemer niso neposredno vezani na določbe ZJN-1-UPB1, pač pa na njihova temeljna načela (Mužina in Vesel 2004, 864). Omejitev predstavlja pooblastilo vladi, da na predlog ministra, pristojnega za finance, izda uredbo, s katero določi osnove, ki jih morajo upoštevati naročniki pri pripravi notranjega akta v skladu s 125. členom ZJN-1-UPB1. Uredba o skupnih osnovah za pripravo notranjega akta za oddajo javnih naročil male vrednosti (Uradni list RS, št. 84/04) je zgolj vodilo pri pripravi notranjega akta, pri tem pa so naročniki še vedno dolžni sprejeti avtonomni notranji akt in postopke oddaje javnih naročil skladno s temi tudi voditi. Obveznost naročnika, da dokumentira in evidentira postopke, se veže tudi na vodenje evidenc o oddanih javnih naročilih, predvsem iz razloga nadzora nad porabo proračunskih sredstev ter v primeru vodenja evidenc zaradi potrebe po spremljanju gibanj na trgu javnih naročil (Bohnc idr. 2005, 38).

3. Metodologija

Možnosti za korupcijo v procesu in postopku nabave delovnih zvezkov smo proučili z metodo študije primera (angl. Case Study), zasnovane na kvalitativnem pedagoškem raziskovanju. Izvedli smo analizo dostopnih dokumentov (zapisniki sveta šole, sveta staršev, poročilo o delu učbeniškega sklada, objave v časopisu, forumi), ki so povezani z nabavo šolskih delovnih zvezkov, pogovora z učiteljicami ter knjižničarko. Pri svojem delu smo uporabili analizo dokumentov kot samostojno tehniko zbiranja podatkov, saj se nam je za obravnavo tega področja korupcije zdela najbolj primerna in smiselna. Raziskava namreč ne vpliva povratno na analizirano gradivo, zato je s tem zagotovljena avtentičnost gradiva.

Pri delu smo se osredotočili na eno od slovenskih osnovnih šol. Šola ima podružnico in se glede na število vpisanih otrok uvršča med večje osnovne šole. Zaradi občutljivosti tematike so iz navedenega gradiva izpuščena imena

in drugi podatki, ki bi lahko na kakršenkoli način razkrili identiteto proučevane šole. Označeni so z znakom [...]. S tem smo zagotovili zaupnost podatkov in anonimnost. Prav tako je vse analizirano gradivo shranjeno le v osebni arhivu.

4. Rezultati in interpretacija

Na podlagi veljavne zakonodaje na področju javnega naročanja in skozi proces analize postopkov naročanja blaga in storitev v skladu s postopki javnega naročanja malih vrednosti je zaznati problemske situacije, ki lahko vodijo do nepravilnosti oziroma morebitnih koruptivnih ravnanj. Opisali bomo le nekatere slabosti veljavne zakonodaje, ki se zrcalijo prek analize postopkov javnega naročanja malih vrednosti.

4.1. Korupcija v predpostopku nabave šolskih delovnih zvezkov

Še preden se prične proces nabave v skladu s postopki javnega naročanja, obstaja možnost, da naročnik favorizira določenega ponudnika, saj lahko že sam predlog za izvedbo javnega naročila vsebuje določene specifičnosti, ki jih lahko izpolni samo določen ponudnik in se na ta način izključi oziroma omeji morebitno konkurenco. Ker vodja naročila v postopku naročanja malih vrednosti sam izbere tri ponudnike, ki jih bo pozval k predložitvi ponudb, tudi v tem primeru lahko obstoji sum koruptivnega dejanja, zato je še posebej pomembno, da v skladu s postopkom predlog pred samo izvedbo odobri odgovorna oseba. Glede na dejstvo, da lahko torej že sam predlog usmeri javno naročilo, je treba pozornost nameniti že samemu oblikovanju predloga in opredelitvi predmeta naročila. Pomembno vlogo na tem področju ima tudi svet šole. V Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996, 48. člen) so navedene pristojnosti sveta šole. Mednje spada tudi obravnavanje zadev, ki mu jih predložijo učiteljski zbor, šolska inšpekcija, sindikat zaposlenih, svet staršev, skupnost učencev. To pomeni, da svet šole potrjuje delovne zvezke, saj so le-ti del letnega delovnega načrta, ki ga sprejme svet šole.

Iz tega lahko sklepamo o pomembnem položaju in veliki moči, ki jo svet šole predstavlja z vidika delovanja šole. Deluje ne le kot organ, ki izbere ravnatelja, temveč tudi nadzoruje njegovo delo. Gledano z vidika ravnateljev je zelo pomembno, kdo bo zasedel mesto v svetu šole. Svet je namreč organ, ki najbolj neposredno in vplivno zaznamuje njegovo delovanje. Obstaja torej realna možnost, da ravnatelj izkoristi vse svoje napore v prizadevanje za takšno sestavo sveta, ki bi njemu zagotovila uresničenje svoje vizije vodenja. Na podlagi osebne formulacije lahko avtorica prispevka oceni le delovanje ravnateljice proučevane šole, ki je v svojem štirinajstletnem mandatu pridobila veliko znanja in izkušenj o delovanju sveta šole, se zavedala pomembnosti njegove sestave in si pridobila tudi neformalno moč vplivanja na njegovo sestavo.

V predpostopku zbiranja ponudb v skladu z Zakonom o javnih naročilih male vrednosti se korupcija lahko hitro zgodi. Na omenjeni šoli že več let kupujejo delovne zvezke preko založbe [...]. Iz spremljanja dogodkov in iz pogovorov z učiteljicami ter knjižničarko, ki vodi učbeniški sklad, je avtorica dobila občutek, da je omenjena založba zelo dobro seznanjena s potrebami šole in s tem, kaj bo šola v naročilo umestila; poleg običajnega pozivanja k oddaji ponudb za učbenike in delovne zvezke. Tako lahko založba ponudi natanko to, kar šola zahteva. Hkrati pa se tudi šola prilagodi založbi, ki je npr. zmožna, poleg običajnih popustov in rabatov, ponuditi še tisto, česar druge založbe niso. Na šoli je zaznati dober primer tega dejanja, in sicer npr. brezplačne likovne delavnice. To pomeni, da je v izbrani založbi zaposlena oseba, ki se s tem »polprofesionalno« ukvarja v prostem času. Tega druge založbe niso sposobne ponuditi brezplačno.

V opisanem primeru je v predpostopku zelo favorizirana le ena založba. Ob tem je treba poudariti, da šola s tem ne krši načela nižje cene in gospodarne porabe proračunskih sredstev, saj ima izbrana založba že več let tudi nižje cene oziroma večje popuste in

več drugih ugodnosti. Dejstvo pa je, da na ta način nima nobena druga založba veliko možnosti za sklenitev pogodbe o dobavi delovnih zvezkov. Šola povabi k sodelovanju založbe, ki jih sama želi povabiti. Teoretično (in seveda tudi praktično) lahko povabi založbo, ki jo želi izbrati (zaradi dodatnih, nenapisanih uslug), in založbe, za katere že vnaprej ve, da imajo višje cene in ne nudijo toliko ugodnosti, kot zelena založba. Morebitnih založb, ki bi imele konkurenčne cene, pa šola k sodelovanju ne povabi. Podobno se lahko zgodi pri izbiranju ponudnika za izvedbo npr. šole v naravi ali tabora. Povabilo vsaj trem ponudnikom pa zadostuje zahtevam zakona – pomeni, da je vse legalno. Vprašanje, ki se ob tem pojavlja, pa je, ali je tudi legitimno.

Iz proučevanih dokumentov je razvidno, da so bili člani šolskega sveta slabo poučeni, tako o finančnem delovanju šole kot tudi o izbiranju ponudnikov za dobavo delovnih zvezkov. Od ravnatelja niso na nobeni seji sveta šole niti na svetu staršev, zahtevali pojasnila v zvezi s postopkom naročanja in izbiranja ponudbe. Iz zapisnikov sveta šole (in sveta staršev) je razvidno, da je ravnateljica omenila le ponudnike v izboru ter pojasnila razlog za izbiro prav te založbe [...]. Ravno tako ni bilo nobenih vprašanj glede ponudnikov za organizacijo šole v naravi. Vprašanje je, ali je tovrstno delovanje članov sveta izjema ali pravilo. V proučevanem primeru se je vsekakor pokazalo za zelo koristno šoli. Vprašamo se lahko tudi, ali gre za namerno ravnanje svetnikov ali za nepoučenost.

4.2. Korupcija v procesu in postopku nabave šolskih delovnih zvezkov

Šola nabavlja delovne zvezke v skladu z notranjim aktom o javnih naročilih male vrednosti. Posreduje naročniške sezname trgovskih družb, knjigarn in papirnic učencem ter njihovim staršem, vendar na način, s katerim naj ne bi dajala prednosti nobenemu izmed ponudnikov.

V nadaljevanju si bomo pogledali primere javnih naročil male vrednosti na proučevani šoli, in sicer med leti 2005

in 2008, ki nakazujejo na elemente koruptivnega dejanja (favoriziranje).

Leta 2005 je šola prejela štiri ponudbe založnikov [...]. Podobno kot zgoraj, je prevladala založba [...], kajti pri učbenikih je ponudila 5 % popusta na prodajno ceno blaga; 2 % dobropisa in 30 brezplačnih knjig na leto po njihovi izbiri. Učenci dobijo delovne zvezke 5 % ceneje; 10 % pri nakupu potrebščin; nagradno žrebanje in privlačna darila. Šoli pa je ponudila še 3 % popusta na prodajno ceno blaga in 2 % dobropisa. Druge tri založbe [...] so ponudile bistveno manj; s tem da je četrta založba ponudila še brezplačni rokovnik za vseh 60 učiteljev v vrednosti okrog 375 evrov. Nato je svet staršev izrazil željo, da bi pri zbiranju ponudnikov za delovne zvezke dali na voljo tri različne ponudbe in da bi morda upoštevali starše z dvema otrokoma ter tako dosegli dodatne ugodnosti. To je pomenilo, da je šola pripravila več ponudnikov s primerljivimi ponudbami.

Leta 2006 je šola je prejela tri ponudbe založnikov [...]. Prva založba je staršem ponudila obročno odplačevanje (3 obroki); pošiljanje paketov na dom; ponudba kakovostnih in cenovno ugodnih šolskih potrebščin; vsak učenec prejme šolski urnik; veliko nagradno žrebanje (7-dnevno bivanje z družino na Jadranu). Šoli pa je ponudila ugodnosti, kot so: podjetje prevzame vso administracijo povezano z nabavo delovnih zvezkov, vsi prvošolčki prejmejo nahrbtnik in vsi učitelji brezplačen rokovnik. Druga založba [...] prav tako ponudi staršem obročno odplačevanje; vsi učenci prejmejo bon za 5 % popusta pri nakupu delovnih zvezkov (ne pa tudi učbenikov); bon za 10 % popusta pri nakupu potrebščin v njihovih knjigarnah. Šoli so ponudili naslednje ugodnosti: knjigarna sponzorira kulturne prireditve (obisk literarnega ustvarjalca); vsi prvošolčki prejmejo darila; priložnostne knjižne nagrade za učence; pomoč pri tiskanju naročilnic za učbeniške sklade. **Tretja založba [...] je staršem ponudila obročno odplačevanje; vsi učenci**

prejmejo bon za 5 % popusta pri nakupu delovnih zvezkov (ne pa tudi učbenikov); bon za 10 % popusta pri nakupu potrebščin v njihovih knjigarnah; sodelovanje pri nagradnem žrebanju; vsak učenec v paketu prejme praktično darilo. Šoli so ponudili 2 % dobropis za nabavo materiala, knjig ali učil v vrednosti 5 % vseh naročil.

Favorizirana prva založba [...] je tega leta sklenila posel v vrednosti 40.000 evrov. Takrat je bilo na šoli 500 učencev. Starši so tega leta plačevali tudi obrabnino za učbenike (1/3 na leto). To je tudi pomenilo, da je šola dobila 2 % dobropisa, kar je takrat zneslo 1000 evrov. Ta denar so porabili za knjižne nagrade učencem ob zaključku 9-letnega osnovnega šolanja.

Leta 2007 je šola prejela tri ponudbe založnikov [...].

Prva založba je imela tega leta še boljše pogoje, in sicer: dobropis v vrednosti 3,5 %; 10 % popusta pri nakupu splošne literature za šolsko knjižnico; dodatno izobraževanje učiteljev za implementacijo sodobnih pristopov k poučevanju angleškega jezika; 10 % popusta pri nakupu učil; likovna delavnica za razredno in predmetno stopnjo. Za delovne zvezke ima manj popusta na prodajno ceno (3 %), pa 2 % dobropis, 30 knjig po njihovi izbiri; 50 % popusta pri tiskanju šolskega glasila v njihovi fotokopirnici.

Druga založba je ponudila 5 % osnovni popust založbe; dodatni 5 % popust (gratis učbeniki, ostala literatura), tretja založba pa 5 % popusta na naročilo; 10 % gotovinski popust za druge šolske potrebščine, darilo, nagradno žrebanje. Istega leta so na svetu staršev izrazili pripombe, da delovni zvezki, zlasti devetošolcev, ostajajo prazni in da so učbeniki, zlasti šestošolcev, v slabem stanju. To bi bila lahko dobra priložnost za pogovor o ustreznosti delovnega zvezka, ki ga ponuja favorizirana založba [...], vendar do tega ni prišlo.

Leta 2008 je ravnateljica na svetu staršev predstavila učbenike in delovne zvezke za naslednje šolsko leto in obnovila odločitev, ki je bila predhodno

sprejeta že na svetu staršev. Starši so se odločili, da delovne zvezke kupijo v favorizirani založbi [...], in sicer z možnostjo obročnega odplačevanja na tri obroke ter možnostjo, da jih v sodelovanju s šolo učenci prejmejo prvi teden pouka. Istega leta je šolska knjižničarka v poročilu o delu učbeniškega sklada zapisala, da so se tudi tega leta starši odločili, da delovne zvezke naročijo preko šole. Na svetu staršev so za knjigarno sprejeli favorizirano založbo [...], ki je predložila najbolj ugodne pogoje. Založba [...] je prevzela tudi naročilnice za delovne zvezke ter omogočila staršem, da so znesek poravnali v treh obrokih.

Iz tega lahko sklepamo, da se proces in postopek nabave šolskih delovnih zvezkov med leti 2005 in 2008 ni bistveno razlikoval. Stalni dobavitelj, torej založba [...], je očitno zelo dobro poznal omenjeno šolo in njeno delovanje, zato pri ponovni izbiri ni bilo nobenih pomislekov ali drugih težav.

Zanimalo pa nas je tudi mnenje staršev na forumu, kjer smo po pregledu teme »Nakup šolskih učbenikov in delovnih zvezkov«, zasledili tudi izjave staršev, ki odkrito namigujejo na možnost korupcije pri nabavi delovnih zvezkov.

V prvem primeru je eden od staršev napisal: »Nikoli ne bi naročila knjig in delovnih zvezkov preko šole, ker se mi v glavi slikajo provizije.« V drugem primeru se postavlja vprašanje: »Kako šola določi, v kateri knjigarni bo naročila knjige in ji s tem omogočila velik dobiček? Poznamo jih namreč kar nekaj, saj imajo ljudje različne interese. Če ti ne dobiš nič – mogoče pa to ne velja za vašega ravnatelja ali kogarkoli nad tabo, ki določi, kje se bodo kupili delovni zvezki.« V naslednjem primeru pa pravi: »Resnično ne vidim poante v tem, da se zadeve kupujejo preko šole, sploh če lahko plačaš v knjigarni. Res ne. Razen, če se seveda knjigarne grebejo, izdatno lobirajo pri šolah in tako dosežejo, da šole izvedejo nakup. Provizija je seveda padla. In potem nas v šoli prepričujejo, kako zakomplicirano je kupiti delovne zvezke v knjigarni in naj raje v šoli.«

Vsi ti primeri jasno pokažejo, da so starši senzibilni za elemente korupcije, vendar ne spregovorijo javno. Tudi njihova izjava leta 2007, kjer so na svetu staršev izrazili pripombo, da delovni zvezki ostajajo prazni, in dejstvo, da je naslednje šolsko leto ravnateljica ponovno favorizirala založbo [...], jasno pokažeta, da se šola prilagodi založbi, ki je, poleg običajnih popustov in rabatov, zmožna ponuditi še tisto, kar druge založbe niso (npr. brezplačne likovne delavnice). To pa po definiciji Hallaka in Poissona (2006) označuje koruptivno dejanje (favorizacija).

5. Predlogi za preprečevanje korupcijskih praks v predpostopku, procesu in postopku javnih naročil male vrednosti

V zaključnem delu razprave bomo izpostavili nekaj predlogov za preprečevanje korupcijskih praks v procesu in postopku javnih naročil, med katerimi sta po našem mnenju od (naj)pomembnejših spoštovanje etičnega kodeksa javnih uslužbencev in permanentno posredovanje protikorupcijskih priporočil vsem uslužbencem v obliki obveznih predavanj, izobraževanj, službenih razgovorov in srečanj, osebnih razgovorov. To dokazujeta tudi Hallak in Poisson s trditvijo, da bi lahko učenje etike v vzgoji in izobraževanju prekinilo sklenjen krog korupcije, saj je ravno mladina tista, ki predstavlja potencial za prihodnost (Hallak in Poisson 2007, 24).

5.1. Zmanjšanje korupcije v predpostopku javnih naročil

Z uskladitvijo Zakona o javnih naročilih z direktivami Evropske unije je Slovenija naredila velik korak naprej na področju preprečevanja korupcije. Novelirani zakon pomeni ureditev celotnega področja v enem samem predpisu, razen določb o varstvu ponudnikov. Prinesel je določene poenostavitve, manjše število postopkov in s tem večjo preglednost.

Eden izmed prvih predlogov za preprečevanje korupcijskih praks v procesu in postopku javnih naročil male vrednosti je uvajanje poenotenja naročanja na nekaterih področjih. To pomeni, da

bi se delovni zvezki naročali z enega samega mesta za vse uporabnike proračuna hkrati. K naročilu bi bili tako pozvani vsi potencialni naročniki, ki bi nato v skupnem imenu izvedli masovno naročilo, pozneje pa podpisali še interne pogodbe. Tak globalen sistem naročanja ne bi pripomogel le k večji transparentnosti, temveč bi omogočil ugodnejše cene in večjo smotrnost naročila. Šoltes (2004, 76–78) pravi, da bi centraliziran pristop k javnemu naročanju pomenil opredelitev okvirov za vzpostavitev sistema javnih naročil, ki bi zagotavljal doseganje enega izmed temeljnih ciljev javnega naročanja po principu »dobiti največ za dogovorjeno plačilo« in bi se operacionaliziral skozi delovanje npr. Agencije za javna naročila. Takšna agencija bi imela centralno vlogo pri oblikovanju ustreznih podlag, metod, standardov, zagotovitev izdelave metodologij za izdelavo vrst katalogov, pocenitev naročanja in poenotenje vsebin in prakse postopkov javnega naročanja. Podobno razmišljata tudi Hallak in Poisson, ko pravita, da bi decentralizacija šolskih financ preprečila možnost koruptivnega ravnanja (Hallak in Poisson 2006, 190).

Drugi predlog je uvajanje elektronskega javnega naročanja. Dolinšek (2004, 24–27) pravi, da je moderna tehnologija prinesla veliko novosti. Izvajanje postopka javnega naročanja preko interneta, ki širi krog ponudnikov, povečuje dostopnost in s tem tudi konkurenco, obenem pa omogoča večjo transparentnost postopka. V prihodnosti je predvidena vzpostavitev enotnega sistema elektronskega naročanja. Podlaga za tovrstni sistem je poleg zahtevane pravne ureditve in informacijsko-tehnološke opremljenosti tudi standardizirana vsebina razpisnih dokumentacij. V nekakšnem e-centru naj bi se zbirale vse objave javnih naročil, ki bi temeljile na vnaprej določenih standardih, merilih in pogojih na način, da bi ponudniki dnevno pridobivali podatke o tekočih postopkih javnih naročil. Tak način vsekakor predstavlja velik premik v transparentnosti in preglednosti javnih naročil. S pomočjo elektronskega naročanja bi ponudniki svoja dokazila

o statusu shranjevali v posebnem registru, odprtem tudi za druge naročnike, kar bi bistveno pripomoglo tudi k zmanjševanju potrebnega zbiranja dokazil ob vsakem kandidiranju na javnem razpisu.

Tretji predlog na področju javnega sektorja pa je skrb za etično ravnanje zaposlenih. To pomeni dejansko spoštovanje etičnih načel v posamezni družbi, ki se izvršujejo na podlagi zakonodaje in etičnih kodeksov ravnanja. Z etičnim ravnanjem zaposleni na vseh organizacijskih ravneh in na vseh področjih v javnem sektorju uresničujejo demokratična načela vladanja.

Menimo, da je ta predlog predpogoj vsem drugim predlogom, ki lahko prispevajo k omejevanju korupcije. Tratnik Volasko (1999, 30) pravi, da ta predlog vsebuje sprejem kodeksa obnašanja oziroma častnega kodeksa javnih uslužbencev, ki ga morajo podpisati vsi uslužbenci ob predhodnem pojasnilu nadrejenega. Natančen obseg diskrecijskih pravic in pooblastil javnih uslužbencev ter učinkovito uveljavljanje njihovih kodeksov etike so področja, ki lahko k odpravljanju vzrokov in pogojev za nastanek korupcije znotraj javne uprave najbolj pripomorejo. Drugi splošni ukrep predstavlja permanentno posredovanje protikorupcijskih priporočil vsem uslužbencem v obliki obveznih predavanj, izobraževanj, službenih razgovorov in srečanj, osebnih razgovorov.

Na tem mestu bi še posebej izpostavili kodeks ravnanja, ki za učitelje enostavno ni predpisan. Poznajo le zgoraj omenjeni kodeks ravnanja, ki velja za vse javne uslužbenke, torej tudi za učitelje, in je za omejevanje korupcije v vzgoji in izobraževanju zagotovo in absolutno premalo. Učitelji bi nujno potrebovali svoj etični kodeks, saj je njihova temeljna naloga zagotavljanje enakosti in pravičnosti ter kakovostno izobraževanje za vse učence in mladoletnike, ki so zaupani v proces vzgoje in izobraževanja. Vzgoja in izobraževanje sta tako zelo pomembna za razvoj posameznika in skupnosti, da ju nikoli ne smemo prepustiti samovolji

in naključju. Poleg dobre zakonodaje in materialnih osnov je pomemben predvsem lik učitelja, kajti šola je takšna, kakršni so učitelji in učenci v njej. Med dejavnike, ki vplivajo na etično vedenje zaposlenih v javnem sektorju in na presojo etičnosti tega vedenja, pa sodijo naslednji dejavniki, ki jih lahko štejemo kot možne vzroke za nastanek korupcije v javni upravi: zmanjševanje razpoložljivih sredstev, porast zahtevnosti državljanov, preoblikovanje javnega sektorja, decentralizacija pristojnosti odločanja in razpolaganja s sredstvi, povečano sodelovanje javnega in zasebnega sektorja, vse večja transparentnost dela v javnem sektorju, spremembe v mednarodnem okolju, spreminjajo se družbene norme.

5.2. Zmanjšanje korupcije v procesu in postopku javnih naročil

Svet šole je tisti organ, ki ima visoke kompetence, zato lahko nadzoruje delo ravnatelja in celotne šole ter ima tako vpogled tudi v finančno poslovanje šole. Letni delovni načrt šole vsebuje tudi poglavje o učbenikih in delovnih zvezkih ter cene le-teh. Od šolskega leta 2007/2008 starši ne plačujejo več učbenikov, saj je ta strošek prevzela država, so pa kljub temu predmet javnega naročila male vrednosti, saj šola naroči, plača in nato izda zahteve za vračilo stroškov Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport. Svet šole je tisti organ, ki letni delovni načrt šole sprejme oziroma potrди. Sem pa sodijo tudi cene ekskurzij, šol v naravi, taborov itd.

Ob sprejetju teze o pomenu sveta šole za kakovostno poslovanje šole se nam postavi vprašanje o načinu zagotavljanja njegovega kakovostnega delovanja, ki bi preprečeval možnosti za korupcijo s strani ravnateljev. Na podlagi opisa proučevanega primera vidimo, da obvezne volitve vseh članov v svet šole ob spornem kadrovanju niso vedno optimalna rešitev, so pa vsekakor dobrodošel prispevek k preprečevanju korupcije. Vprašanje članov sveta šole temelji predvsem na zahtevi po visoki moralni odgovornosti in zavedanju svojih nalog in poslanstva. Tu lahko

znova izpostavimo že prej omenjeno pomembnost izobraževanja članov sveta šole. Gre seveda tudi za etično vprašanje enakega ravnanja šole do vseh ponudnikov in spoštovanje načela enakih možnosti. Šola sicer redno pridobi vsaj tri ponudbe (v proučevanem primeru tudi štiri) in ima vse dokumentirano, vendar se težko izognemo subjektivni oceni, ki jo je avtorica dobila po pregledu zapisnikov in pozivov k oddaji ponudb. Ta ocena pa je, da šola vsekakor favorizira že večkrat izbrano založbo. To pomeni, da šola ne upošteva zgoraj omenjenega načela.

Mogoče bi bilo vredno razmisliti o izobraževanju članov sveta šole, saj lahko dolgo obdobje (najmanj 4 leta in največ 8 let) sedijo v svetu in odločajo v skladu s svojimi pristojnostmi. Ponekod po svetu, predvsem v razvitih decentraliziranih sistemih (npr. v Avstraliji in Angliji), so razvili sistem šolanja za člane sveta šole, s katerim želijo zagotoviti kvaliteto njihovega odgovornega ravnanja. Od članov sveta se namreč prevečkrat pričakuje, da bodo obvladali področje vodenja šole, ki ga nadzorujejo, dejansko pa jih ima le malo potrebno znanje. Pogosto se zgodi, da se v svetih šol znajdejo ljudje, ki so izvoljeni bolj ali manj naključno in nimajo dovolj znanj o šolskem sistemu oziroma menedžmentu. Od tod tudi možnost manipulativnega ravnanja s strani ravnatelja. Tu lahko znova izpostavimo že prej omenjeno pomembnost izobraževanja članov sveta šole. Ko govorimo o svetu šole, pa lahko na podlagi opisanega primera pridemo do pomisleka, ki je vezan na način, kako se določa ali voli predstavnike, ki sodelujejo v svetu. Če želimo zmanjšati možnosti za korupcijo, je zelo pomembno, da so člani sveta zares izbrani kot predstavniki in zastopajo interes svoje skupine. Zavedati se morajo interesa celotne skupnosti za uspešno delovanje šole kot take in tudi delovati v tem duhu. Pri nastavljanju občinskih predstavnikov v svet šole bi bilo potrebno uzakoniti demokratičen način izvolitve članov (tako kot zakon zahteva pri imenovanju predstavnikov s strani staršev in predstavnikov šole). S tem bi se izognili možnosti

političnega vplivanja, ki je že tako ali tako preveč izrazit na ravni centralne potrditve ravnateljevega mandata. Na tem mestu se lahko dotaknemo tudi vpliva trenutne politične opcije na delovanje šole. Kakor hitro se spremeni vladajoča koalicija, že se v šolstvu začnejo spreminjati vsebine in učni načrti, kar nedvomno potegne za seboj pripravo novih učbenikov, delovnih zvezkov, priročnikov in še česa, ki jih morajo učitelji, učenci in šola kupiti. Iz dnevnega časopisja in medijev lahko večkrat ugotovljamo, da je tudi tukaj pogosto prisoten sum korupcije.

6. Sklep

Z analizo dokumentov smo dobili vpogled v sistemske mehanizme in dokazovali možnost podkupovanja v smislu kontinuiranega odnosa v zameno za ponavljajoče se usluge.

Različne definicije korupcije smo predstavili v uvodu. Iz tega lahko zaključimo, da je kljub različnim definicijam v določenih primerih težko postaviti jasno mejo med korupcijo in nestrokovnostjo, saj menimo, da je toleranca do takšnih dejanj v naši družbi še vedno prevelika. To smo poskušali dokazati tudi s tem, da so se v omenjeni šoli pri procesu in nakupu šolskih delovnih zvezkov dogajale nepravilnosti, ki kažejo na elemente korupcije v smislu ponujanja, dajanja in sprejemanja vsakršne koristi, ki vplivajo na odločitev šole pri sklepanju pogodb in postopku naročil šolskih delovnih zvezkov.

Učitelji/-ce se namreč odločajo za favorizirano založbo [...] predvsem zaradi tega, ker že poznajo delovni zvezek. Šola pa se odloča za založbo zato, ker jim ponuja ugodnosti ter neke vrste komoditeto (npr. prevzame vso administracijo povezano z nabavo delovnih zvezkov itd.).

Sistemske rešitve se, kot rečeno, vedno znova spreminjajo in dopolnjujejo. Slovenija se tudi približuje razvitejšim državam, kjer javno naročanje predstavlja velik delež proračuna, zato je primerno reguliranje področja še bolj pomembno. Tu bi znova izpostavili predlog, da se več pozornosti nameni

sistemu šolanja za člane sveta šole, s katerim želijo zagotoviti kvaliteto njihovega odgovornega ravnanja. Neustrezno je tudi sklepanje, da zgolj z zakoni in predpisi lahko preprečimo koruptivna dejanja. Potrebna je zavest o posledicah tovrstnega ravnanja, zavest o nesprejemljivosti in izjemah, ki se poslužujejo tovrstnih nelegalnih postopkov. Do slednje pa lahko pride mo le tako, da se posameznike poučijo o negativnih posledicah koruptivnih dejanj. S tem se zgradi in utrdi visoko etično zavest, na drugi strani pa zagotovi, da je korupcija ostro zavrtnjena s strani družbe. Ozaveščanje je tako ključ do senzualizacije pri posameznikih, ki ne le, da se s tem sami izogonejo koruptivnemu dejanju, ampak razvijejo občutek za zaznavo in nesprejemanje korupcije v svojem družbenem okolju. Dolgoročno bi bilo treba veliko pozornost nameniti ozaveščanju mladih. Mlade bi morali opozarjati na jasne argumente proti korupciji, z njimi razviti debate, da bi verjeli, da je tudi to pot, ki bo nekoč pripomogla k večji demokraciji in pravičnejši družbi. Podobne strategije reševanja vprašanja korupcije so se lotili v Litvi in Bolgariji (Hallak in Poisson 2007, 285), kjer skušajo z antikorupcijsko izobrazbo doseči čim več družbenih skupin. Njihova izkušnja kaže potrebo po konkretnih znanjih, kako prepoznati in ukrepati v primeru zaznave korupcijske prakse.

Omenjene prakse bi bilo vsekakor smiselno prenesti tudi v naše okolje. Menimo namreč, da bi bilo treba največji poudarek nameniti prav mladim, pri njih razvijati moralni čut in protikorupcijsko prepričanje. Vse to s ciljem, da se korupcijske prakse, ki so v večini primerov posledica šibke morale, v veliki meri odpravijo iz našega sistema.

Literatura

Bohnc, I. idr. (2005). *Vzorci aktov v postopkih javnih naročil in revizijskem*

postopku. [Elektronski vir]. Ljubljana: Nebra.

Corruption and Economic Development. Dostopno na <http://www.worldbank.org/html/extdr/corruptn/cor02.htm>, 20. 7. 2009.

Černigoj, P. (2001). Javno naročanje sredstvo za doseganje strateških ciljev. V: *Dnevi javnih naročil. Konferenca o javnih naročilih* (str. 23–30). Ljubljana: Združenje seniorjev Slovenije, Agencija za management.

Dolinšek, A. (2004): Ekonomski vidiki javnih naročil. V: M. Haček (ur.). *Slovenija v Evropski Uniji: zmožnosti in priložnosti* (str. 24–27). XIV. slovenski politološki dnevi. Slovensko politološko društvo, Portorož.

Ethics and corruption in education. Codes of conduct in the education sector. Dostopno na <http://www.unesco.org/iiep/eng/focus/etico/conduct1.htm>, 17. 7. 2009.

Forum: *Starši osnovno - in srednješolcev*. Dostopno na <http://med.over.net/forum5/read.php?65,4756324,4756830,quote=1,27>. 7. 2009.

Ivelja, R. (11. 12. 2007). Drago Kos: Šolski minister ni kršil predpisov. *Dnevnik*, Dostopno na <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/286331>, 12. 7. 2009.

Hallak, J. in Poisson, M. (2002). *Ethics and corruption in education. Results from the Expert Workshop held at the IIEP. Paris, 28–29 November 2001*. Paris: International Institute for Educational Planning/ UNESCO.

Hallak, J. in Poisson, M. (2006). *Governance in education: transparency and accountability*. Paris: International Institute for Educational Planning/ UNESCO.

Hallak, J. in Poisson, M. (2007). *Corrupt schools, corrupt universities: What can be done?*. Paris: International Institute for Educational Planning/ UNESCO.

Kodela, F. (2002). Korupcija in javna naročila. V: B. Dobovšek (ur.).

Korupcija v javni upravi (str. 73). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.

Kranjc, V. (2004). Zakon o javnih naročilih s komentarjem. Ljubljana: GV.

Mužina, A., Vesel, T. (2002). *Javna naročila, pogoji in merila*. Ljubljana: Nebra.

Primec, B. (2000). Zakon o javnih naročilih (ZJN-1): s komentarjem. Ljubljana: Bonex.

Statistično poročilo o javnih naročilih Ministrstva za finance oddanih v letu 2007. Dostopno na http://www.mf.gov.si/slov/javnar/statJN%202007%20maj11_www%20_2_.pdf, 13. 7. 2008.

Statistično poročilo o javnih naročilih Ministrstva za finance oddanih v letu 2015. Dostopno na http://www.djn.mju.gov.si/resources/files/Letna_porocila/Stat_por_JN2015.pdf, 1. 6. 2016.

Stroligo, K. (1996). Korupcija v mednarodnem poslovanju. *Pravnik*, 51, št. 4–5: 239–253.

The Global Programme against Corruption. Anti-Corruption Toolkit. (2004). Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

TI Source Book 2000: *Confronting Corruption: The Elements of a National Integrity System, Part 1: The Analytical Framework: The Challenge of Renovation*. Dostopno na <http://www.transparency.org/sourcebook/01.html>, 30. 4. 2009.

Tratnik Volasko M. (1999). Korupcija. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, bilten št. 1/1999, str. 153.

Zakon o izvrševanju proračuna za leto 2003 in 2004 (Uradni list RS, št. 118/2002).

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. (1996). Uradni list RS, št. 12/96.

Uredba o skupnih osnovah za pripravo notranjega akta za oddajo javnih naročil male vrednosti (Ur. l. RS, št. 84/04).